

KSIĘGA ABSTRAKTÓW
Międzynarodowej Konferencji Naukowej
„Atomizacja czy integracja europejska?
Transgraniczność w perspektywie (wielo)pedagogiki”

Polska, Wrocław 22 - 23 października 2014

BOOK OF ABSTRACTS
International Conference
„European atomization or integration?
Transborder aspects of (mutli)pedagogy”

Poland, Wrocław, 22-23 October 2014

Pod redakcją
Justyny Pilarskiej i Arkadiusza Urbanka

Uniwersytet
Wrocławski

**DOLNY
ŚLĄSK**

uczelnie.net

KOMITET HONOROWY

prof. zw. dr hab. Marek Bojarski Rektor Uniwersytetu Wrocławskiego
prof. zw. dr hab. Stefan Leleental Uniwersytet Łódzki

KOMITET NAUKOWY

Przewodniczący:
dr hab. Alicja Szerłağ prof. UW
prof. dr hab. Piotr Stępiak

CZŁONKOWIE:

prof. dr Dieter Bingen Deutsches Polen-Institut in Darmstadt, Niemcy
prof. dr hab. Bruno Drwęski Institut National des Langues et Civilisations Orientales
prof. dr Vilija Grincevičienė Lietuvos Edukologijos Universitetas, Litwa
prof. dr hab. Libertas Klimka Lietuvos Edukologijos Universitetas, Litwa
prof. dr Dzemaal Sokolvić University of Bergen, Bośnia i Hercegowina
prof. dr hab. Vilija Targamadze Vilniaus Universitetas, Litwa
prof. dr hab. Selim Chazbijewicz Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Polska
prof. zw. dr hab. Stefan Leleental Uniwersytet Łódzki, Polska
prof. zw. dr hab. Jerzy Nikitorowicz Zespół Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN, Polska
prof. dr hab. Bartłomiej Nowotarski Uniwersytet Ekonomiczny, Polska
prof. zw. dr hab. dr h.c. Andrzej J. Szwarz Polsko - Niemiecki Instytut Badawczy, Collegium Polonicum w Słubicach, Polska
William Barylo École des Hautes Études en Sciences Sociales, Francja
dr Ali Abi Issa Muzułmańskie Centrum Kulturalno – Oświatowe we Wrocławiu, Polska
dr Eva Sidorenko University of Greenwich, Anglia
prof. Slobodan Šoja były ambasador Bośni i Hercegowiny we Francji i w Egipcie
dr hab. Tomasz Stefaniuk UMCS Lublin, ISNI, Polska
dr Mariusz Turowski Uniwersytet Wrocławski, Uludağ Üniversitesi, ISNI, Polska/Turcja

KOMITET ORGANIZACYJNY:

Przewodniczący: **dr Arkadiusz Urbanek**
Członkowie: dr Justyna Pilarska
dr Małgorzata Prokosz
mgr Anita Mencil
mgr Agnieszka Kucofaj

REDAKCJA

Redakcja: dr Justyna Pilarska
dr Arkadiusz Urbanek
Redakcja techniczna: Henryk Batko, Magda Wieteska, Marcin Wilczek
Recenzja i kwalifikacja wystąpień: dr hab. Alicja Szerłağ prof. UW,
prof. dr hab. Piotr Stępiak
Adres Redakcji: Zakład Pedagogiki Społecznej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego
ul. Dawida 1, 52-527 Wrocław, tel. 71 367 20 01

ISBN 978-83-62618-07-1

*Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielu)pedagogiki
została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.
The Conference "European atomization or integration? Transborder aspects of (multi)pedagogy"
has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.*

HONORARY PATRONAGE

prof. zw. dr hab. Marek Bojarski Rector of the University of Wrocław
prof. zw. dr hab. Stefan Leleńtal Uniwersytet Łódzki

SCIENTIFIC BOARD

Przewodniczący:
dr hab. Alicja Szerłaż prof. UW
prof. dr hab. Piotr Stępniać

MEMBERS:

prof. dr Dieter Bingen Deutsches Polen-Institut in Darmstadt, Germany
prof. dr hab. Bruno Drwęski Institut National des Langues et Civilisations Orientales
prof. dr Vilija Grincevičienė Lietuvos Edukologijos Universitetas, Lithuania
prof. dr hab. Libertas Klimka Lietuvos Edukologijos Universitetas, Lithuania
prof. dr Dzemaal Sokolvić University of Bergen, Norway/Bosnia and Herzegovina
prof. dr hab. Vilija Targamadze Vilniaus Universitetas, Lithuania
prof. dr hab. Selim Chazbijewicz Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Poland
prof. zw. dr hab. Stefan Leleńtal Uniwersytet Łódzki, Polska
prof. zw. dr hab. Jerzy Nikitorowicz Polish Academy of Sciences, Committee of Polish Sciences,
Pedagogy of Culture and Intercultural Education
prof. dr hab. Bartłomiej Nowotarski Uniwersytet Ekonomiczny, Poland
prof. dr hab. dr h.c. Andrzej J. Szwarz Polish-German Research Institute Collegium Polonicum w
Słubicach, Poland
William Barylo École des Hautes Études en Sciences Sociales, France
dr Ali Abi Issa Muslim Educational and Cultural Centre in Wrocław, Poland
dr Eva Sidorenko University of Greenwich, England
prof. Slobodan Šoja former ambassador of Bosnia and Herzegovina to France and Egypt
dr hab. Tomasz Stefaniuk UMCS Lublin, ISNI, Poland
dr Mariusz Turowski Uniwersytet Wrocławski, Uludağ Üniversitesi, ISNI

ORGANISATION BOARD:

Head of the Organisation Board: **dr Arkadiusz Urbanek**
Members:
dr Justyna Pilarska
dr Małgorzata Prokosz
mgr Anita Mencil
mgr Agnieszka Kucofaj

EDITORS:

Editors: dr Justyna Pilarska
dr Arkadiusz Urbanek
Proofreading: Henryk Batko, Magda Wieteska, Marcin Wilczek
Review and acceptance of the papers: dr hab. Alicja Szerłaż prof. UW,
prof. dr hab. Piotr Stępniać
Address of the editors: Zakład Pedagogiki Społecznej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu
Wrocławskiego, ul. Dawida 1, 52-527 Wrocław, tel. 71 367 20 01

ISBN 978-83-62618-07-1

*Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielo)pedagogiki została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.
The Conference "European atomization or integration? Transborder aspects of (multi)pedagogy" has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.*

Cele naukowe międzynarodowej konferencji

Różnice kulturowe stały się atrybutem codzienności człowieka współczesnego, postrzeganej zarówno z perspektywy indywidualnej, społecznej, państwowej, jak i ponadnarodowej, ponadpaństwowej czy europejskiej. Przeniknęły tym samym w znaczące dlań sfery życia, jeszcze bardziej niż dotąd, orientując na procesy radzenia sobie z nimi. Warto więc przedmiotem zainteresowania uczynić jakość uobecniania się różnic kulturowych w transgranicznej przestrzeni konceptualizowanej w szczególności przez atomizację i integrację, także w wymiarze Wspólnoty Europejskiej. Orientacja bowiem na społeczności funkcjonujące na obszarach transgranicznych pozwoli dostrzec nie tylko zjawiska i mechanizmy, które służą kulturowej koegzystencji czy są przyczyną konfliktów, ale także umożliwią poznanie dobrych praktyk w zakresie przewyższania różnic kulturowych, w tym także adaptacji w środowisku zróżnicowanym kulturowo. Proponujemy zatem naukowy dyskurs dotyczący:

- 1) szans współpracy i współdziałania społeczności o odmiennych tradycjach kulturowych,
- 2) przesłanek konfliktu na tle odmienności kulturowej,
- 3) nowych obszarów aktywności społecznej na rzecz wsparcia i ochrony różnorodności kulturowej,
- 4) transgranicznych problemów społecznych,
- 5) ochrony i procedur prawnych (europejskich, polskich) wobec cudzoziemców,
- 6) globalnych i lokalnych aspektów migracji ludności,
- 7) aksjologii pogranicza kulturowego.

Powyższe zagadnienia chcemy uczynić także przesłankami nowego odczytania zobowiązań dyscyplinarnych, interdyscyplinarnych oraz transdyscyplinarnych pedagogiki.

dr hab. Alicja Szerłaż prof. UWr

Scientific Objectives of the Conference

Cultural differences have become distinctive in the contemporary everyday life, whether perceived from individual, social and state perspective, or from over-national or European angle. Hence, they significantly intersperse many areas of life, orienting towards its efficient management. Therefore, it is worthwhile to draw scientific attention to the quality of manifested cultural differences within transborder sphere shaped by atomization, and integration on the other hand, also within the framework of EU. Such perspective, oriented at communities functioning in the borderland areas, enables not only to pinpoint phenomena favouring cultural coexistence or mechanisms generating conflicts, but also the recognition of good practices within the process of overcoming cultural differences, including adaptation in a culturally diverse society. Therefore, the scientific discourse will embrace the following:

- 1) chances of cooperation within communities of diverse cultural traditions,
- 2) conflict origins within cultural diversity,
- 3) new areas of social activity facilitating support and protection of cultural diversity,
- 4) transborder aspects of social issues,
- 5) protection and legal (European or Polish) procedures concerning foreigners,
- 6) axiology of the cultural borderland.

We also wish to make these issues a premise for a new interpretation of the disciplinary, interdisciplinary and transdisciplinary objectives of pedagogy.

dr hab. Alicja Szerłaż prof. UWr

SESJA PLENARNA
PLENARY SESSION

Przewodniczący / Chairs:

dr hab. Alicja Szerłaż, prof. UW r

prof. dr hab. Piotr Stępniak

dr Ali Abi Issa

➤ **prof. dr Dzemal Sokolovic**, Institute for Strengthening Democracy in Bosnia

EUROPE AT CROSSROAD: from a Champion of Cosmopolitanism to Mega-nationalism

Europa na rozdrożu: od orędownika kosmopolityzmu do mega-nacjonalizmu

Recent Roma expulsions from France, Mrs Merkel's, as well as Mr Cameron's disappointment in multiculturalism, Swiss referendum on minarets, etc, raise one of ominous questions of the political and cultural future of Europe. Indicatively, this has been happening in the countries of Condorcet and Voltaire, Kant and Hegel, Lock and Swift, therefore the part of the world where the idea of cosmopolitanism had been born and the voice in favour of religious tolerance had been raised. Even Mr Thomas Hammarberg, the Council of Europe Commissioner for Human Rights, has recently had to warn of Islamophobic prejudices. The emerging anti-Americanism is the phenomenon contributing to the puzzle of actual and possibly even more xenophobic developments in Europe. Does this mean that Europe starts building the wall towards the rest of the world? Are we facing the appearance of euro-nationalism? The author is eagerly searching for a response to these questions. The paper undertakes to find out the fundamental causes. Quite hypothetically, it raises the question whether democracy itself, as defining feature of political culture in Europe, is appropriate to multiculturalism, multi-ethnicity, cultural diversity etc, as the prerequisites of any cosmopolitan role of Europe in the forthcoming future. It is namely people of Europe, not only leaders, who share such prejudices. The author maintains that Europe's troubles with itself, and the rest, rests on the inappropriate comprehension of freedom as the basic assumption to democracy. He reminds of Hegel's concept of freedom and challenges and risks of wrong applying of freedom. He also tests freedom as the fundamental value in comparison with Aristotle's concept of virtue. Freedom is fundamental to both Europe and democracy but it has its limits as well. Following Hegel, the author is trying to detect these limits. Eventually, the author's interest in theoretical approach to the issue has its practical purpose aiming to find out whether Anders Behring Breivik's shooting at multiculturalism in Oslo, as well as the recent Mevlid Jasarevic's shots at American Embassy in Sarajevo have its sources in Europe's wrong understanding and applying of freedom.

Key words: *cosmopolitanism, democracy, Aristotle, Hegel, mega-nationalism, multiculturalism, freedom, value, virtue*

Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielu)pedagogiki została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.

The Conference "European atomization or integration? Transborder aspects of (mutli)pedagogy" has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.

☉ **prof. zw. dr hab. Jerzy Nikitorowicz**, Uniwersytet w Białymstoku, Katedra Edukacji Międzykulturowej, Polska

Intercultural Education in the Context of Contemporary Problems of Multiculturalism

Edukacja międzykulturowa w kontekście współczesnych problemów wielokulturowości i transkulturowości

Wielokulturowość i jej dzisiejsze problemy dotyczą nie tylko występowania innych grup etnicznych czy religijnych w danym kraju. To przede wszystkim problem postaw do przedstawicieli tych grup, świadomość wielokulturowości współczesnego świata, problemy ideologiczne i realizowanej polityki wielokulturowości, a przede wszystkim działania edukacyjne przygotowujące do ustawicznych interakcji z Innymi w Europie i globalnym świecie. To także problem wychowania ludzi z każdej kultury do zauważania Innych, umiejętność prowadzenia dialogu i niewartościowania bez rozpoznania itp.

W artykule zamierzam zwrócić uwagę, że coraz więcej ludzi nie korzysta już tylko z jednej spuścizny, a czerpie i zapożycza z innych kultur, mniej lub bardziej świadomie selekcjonuje i synkretyzuje, wzbogacając swoją tożsamość osobową i kulturową. Stąd za W. Welschem zauważam istotny obecnie problem transkulturowości, czyli powiązań, krzyżowania się i hybrydyzacji. Transkulturowość rezygnuje z oglądu świata o trwałych podziałach kulturowych i wskazuje na dynamiczny proces: płynność, mieszanie się, ustawiczne interakcje w dynamicznie kształtującej się i zmiennej tożsamości.

W kontekście powyższego edukacja międzykulturowa staje przed poważnym wyzwaniem i istotnymi zadaniami zmiany myślenia o wielokulturowości i transkulturowości. Nikt nie jest „zakładnikiem” kultury pochodzenia przodków. Edukacja międzykulturowa winna ukierunkowywać obecnie nie do tolerancji zdefiniowanych i tradycyjnych różnic (to już jakby mamy poza sobą), a do nowych, zmiennych, dynamicznych tożsamości hybrydowych. Obywatele poszczególnych krajów różnią się i chcą się różnić, i coraz częściej upominają się o prawo do redefinicji swoich tożsamości osobowych i kulturowych.

Słowa kluczowe: **wielokulturowość, transkulturowość, edukacja międzykulturowa, tożsamość, tolerancja**

➤ **prof. dr Adnan Tufekčić**, Faculty of Philosophy, The University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina

Ethno-pedagogical Approach to Intercultural Upbringing/Education

Podjęcie etnopedagogiczne do międzykulturowej edukacji i wychowania

Ethno-pedagogy is a scientific discipline which studies the experience of different ethnic and cultural groups in the field of upbringing and education. As an interdisciplinary branch of science, it integrates the knowledge gained from the fields of pedagogy, ethnology, anthropology, sociology, social geography, social psychology and ethno-psychology, which can be applied to distinct patterns of upbringing and education. That knowledge is especially significant during the process of structuring intercultural upbringing and education in multicultural societies. Ethno-pedagogical approach accentuates the need for modern regional and transboundary upbringing/education to be based on idiosyncrasies of various cultural norms and patterns of every single ethnic and cultural group. This enables acculturation processes where immigrant integration in the field of education is not a one-way, but a multi-way and mutual process. Therefore, it has the characteristics of multiculturalism, and not of assimilation. Special pedagogical culture is created that way, and it respects and recognizes the significance of multiple identities and mutual respect, acceptance and reciprocity. All of this points to the fact that ethno-pedagogy recognizes the difference between authentic (true) and instrumentalized (institutionalized) upbringing/education. This differentiation contrasts upbringing/education as an anthropological category on one hand, and institutionalized education as a political category on the other. Authentic upbringing stems from the values of life, from objectively (universally) well-founded values. Those are the values which are not changed over time and which cannot be “spent”. Neglecting ethno-pedagogic approach while interpreting interculturalism opens the door to antagonistic acculturation and social exclusion of immigrant groups.

Key words: *ethno-pedagogy, intercultural education, acculturation, integration, antagonistic acculturation*

➤ **prof. Zigurds Mikainis**, President of Promotion Council, Rezekne Higher Education Institution, Łotwa/Latvia

Human Rights Studies as an Opportunity For Advancing Intercultural Students' Citizenship Education

Studia nad prawami człowieka jako możliwość promocji międzykulturowej edukacji Obywatelskiej

In the XXI century the importance of the interculturalism elements in education has increased. The competences of cultural and intercultural awareness are becoming more and more important. Interest in human rights and their role in citizenship education has become increasingly topical and developed in Latvia. In higher education, intercultural citizenship education plays a decisive role in the practical implementation of the citizenship competencies of young specialists. Citizenship and civic participation are the aggregates of life skills based on the comprehensive acquisition of human rights and their practical application.

The analysis of the content of the study programmes of the Latvian institutions of higher education shows that they contain a number of courses concerning human rights. Their acquisition is an important element for the development of the citizenship awareness of young specialists, based on the understanding of the versatile content of principal human rights and the diverse mechanism of their development.

The objective of the study is to analyse and assess the role of human rights in the citizenship education of the teachers of studies within the system of higher education in Latvia.

The article is based on the analysis of theoretical literature, the regulatory acts of the Republic of Latvia concerning higher education, the documents of various institutions of higher education, curricula and study programmes concerning the acquisition of the values of citizenship education, the development of citizenship and its advancement in the context of human rights acquisition. The authors of the article consider that there is a close interconnection between human rights and the formation of individual's citizenship awareness. Citizenship education and human rights education comprise essential fundamental values and understanding about the mutual dependence and interconnectedness of all aspects of future specialists.

In Latvia, citizenship education and human rights education can be acquired as an interdisciplinary system. This process is implemented in the context of changes and development, i.e. in a constructive intercultural context.

Key words: *interculturalism, human rights, citizenship education, higher education, civic participation.*

➤ **prof. zw. dr hab. Stanisław Rabiej**, Uniwersytet Opolski, Polska

Necessity of Intercultural Education in the Refugees Camps

Konieczność edukacji interkulturowej w obozach dla uchodźców

Problematyka uchodźstwa budzi ogromne zainteresowanie na arenie międzynarodowej, a problem edukacji wielokulturowej cudzoziemców staje się tematem wielu dyskusji i kontrowersji. W celu uzyskania pełnego statusu uchodźcy stworzono szereg regulacji prawnych. Ich celem jest ułatwienie uchodźcy regulacji swej sytuacji prawno-administracyjnej w nowym kraju pobytu. Jako podmiot prawa międzynarodowego uchodźca wymaga też pomocy na drodze integracji społeczno-kulturowej, a czasami też religijno-wyznaniowej. Naszym celem naukowym jest analiza, złożonej z wielu faktorów, pracy edukacyjnej w tym zakresie, dla odstonięcia szeregu problemów, z jakimi muszą się borykać osoby ubiegające się o status uchodźcy. W proponowanym tekście przedstawimy, obok pogłębionej analizy definicji uchodźcy zawartej w międzynarodowych aktach prawnych oraz w praktyce i działalności ONZ, wezwania, przed jakimi stoją zespoły edukacyjne pracujące na rzecz uchodźców ubiegających się o azyl. Poza regulacją statusu prawnego konieczny jest wysiłek wspierający proces edukacji na rzecz harmonijnej integracji w nowym kontekście społeczno-kulturowym. W tym zakresie istnieją też określone prawa i obowiązki. Sporo uwagi poświęcimy też działalności istniejących już organizacji zajmujących się udzielaniem w tym zakresie pomocy uchodźcom.

Słowa kluczowe: edukacja interkulturowa, obozy dla uchodźców, integracja.

➤ **prof. dr hab. Bruno Drwęski**, INALCO Paryż Francja

The Presence of Muslims in Europe: an Opportunity to Promote Dynamism in Societies Threatened by Crisis

Obecność muzułmanów w Europie jako szansa na dynamizowanie społeczeństw pogrążonych w kryzysie

Religia muzułmańska jest obecna w Europie prawie od początku swego istnienia i stanowi integralną część dziedzictwa wspólnej kultury śródziemnomorskiej. Konflikty, wojny i napięcia często zastąpiły element dynamizmu, jaki islam przynosił dla społeczeństw europejskich. Dziś, w obliczu kryzysu, muzułmanie są nierzadko postrzegani jako problem w związku z ich częstym skoncentrowaniem na warstwach ludowych, biednych i słabo zintegrowanych z otoczeniem w sytuacji masowego bezrobocia. Strach przed radykalizmem społecznym, a nawet terroryzmem powoduje, że nie dostrzega się, iż ludność muzułmańska jest także młoda i aktywna. Z racji swego pochodzenia jest ona ponadto związana z kilkoma krajami i często bardziej świadoma istnienia hamulców rozwojowych, tak w Europie, jak i w krajach trzeciego świata. Ten dystans wobec rzeczywistości i zastoju stanowi dynamiczny potencjał, który już pokazuje nowe możliwości rozwojowe.

Obserwując rozwój życia społecznego i politycznego we Francji na szczeblu lokalnym można zauważyć, że młodzież muzułmańska stanowi coraz częściej pewien pozytywny impuls dla rozwoju nowych trendów myślowych w społeczeństwach funkcjonujących nadal w oparciu o stare i zużyte wzory, wyniesione z dziewiętnastowiecznych struktur społecznych i myślowych. W swym referacie będziemy analizowali rolę islamu jako środka kreatywności społecznej.

Słowa kluczowe: *islam, młodzież, przedmieście, kryzys, integracja, dynamika rozwojowa, dzielnice ludowe*

➤ **prof. zw. dr hab. Stefan Lelental**, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Łódzki, Polska

dr Aldona Nawój – Śleszyński, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Łódzki, Polska

Execution of Remand and Deprivation of Liberty of Foreigners in Poland

Wykonywanie tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności wobec cudzoziemców w Polsce

Środek zabezpieczający w postaci tymczasowego aresztowania i kara pozbawienia wolności są wykonywane każdego roku wobec kilkuset cudzoziemców pochodzących z ponad 50 państw (szczegółowe dane na ten temat przedstawiono w referacie). Źródłem tych danych jest oficjalna statystyka Centralnego Zarządu Służby Więziennej Ministerstwa Sprawiedliwości. Opracowanie własne i komentarz ustalonego na podstawie wymienionego źródła stanu faktycznego stanowią najbardziej miarodajny punkt odniesienia dla oceny ilościowej problemu będącego przedmiotem artykułu oraz oceny obowiązującego stanu prawnego.

Zgodnie z przepisem art. 245 Kodeksu karnego wykonawczego „Do czasu przekazania obcemu państwu cudzoziemca, wobec którego zapadło orzeczenie, wykonywane jest ono w trybie niniejszego kodeksu. Wykonanie tego orzeczenia w tym trybie ustaje w dniu przekazania”. Cytowany przepis ma charakter blankietowy, a co za tym idzie, wymaga wykładni systemowej i celowościowej.

W artykule uwzględniono ratyfikowaną przez Polskę Konwencję o przekazywaniu osób skazanych, sporządzoną w Strasburgu 21 marca 1983 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 54, poz. 279 ze zm.) oraz Rekomendacje Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy Europejskie Reguły Więzienne przyjęte 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów.

Słowa kluczowe: *tymczasowe aresztowanie, kara pozbawienia wolności, cudzoziemcy*

SEKCJA TEMATYCZNA nr 1
PANEL SESSION 1

16.00 – 18.30

Multiculturalism as an Educational Potential in the Process of Interactions between Cultures

Wielokulturowość potencjałem edukacyjnym w procesie interakcji kultur

Moderatorzy / Moderators:

prof. zw. dr hab. Jerzy Nikitorowicz

dr hab. Alicja Szerłaż, prof. UWr

➔ **prof. Vilija Grincevičienė**, Katedra Socjologii i Pracy Socjalnej, Litewski Uniwersytet Edukologiczny, Litwa

prof. Vilija Targamadzė, Katedra Edukologii, Uniwersytet Wileński, Litwa

School Culture – the Premise for the Accomplishment of Cultural Diversity

Kultura szkolna - przesłanką realizacji różnorodności kulturowej

Obiektem badań jest kultura szkolna jako przesłanka wyrażania różnorodności kulturowej. Ponieważ kultura szkolna jest systemem podstawowych wartości deklarowanych przez organizację oraz akceptowanych przez jej członków, którymi kierują się w działalności zarówno organizacje, jak i poszczególne osoby, toteż kultura organizacyjna powinna być otwarta na odmienne kultury i powinna służyć wyrażaniu indywidualności. Na ogół można wyróżnić trzy poziomy kultury szkolnej, są nimi podstawowe założenia, uznawane wartości i kultura postrzegana. Dzięki współdziałaniu ze sobą tych poziomów dochodzi do sformułowania ogólnych założeń realizowanych w codziennym życiu szkoły jako organizacji i w życiu każdej osoby jako członka społeczności szkolnej. Można zatem oczekiwać, że kultura szkolna stanie się instrumentem rozwoju różnorodności kulturowej i (jak wynika z analizy jej trzech poziomów) będzie sprzyjać lepszemu zarządzaniu tą kulturową różnorodnością w dążeniu do upowszechniania organicznej kultury.

Słowa kluczowe: *kultura szkolna, kultura organizacyjna, różnorodność kultur, wartości, wyrażanie osobowości*

➤ **dr hab. Alicja Szerłaż**, Uniwersytet Wrocławski, Polska

Intercultural Orientation of the Young Generation of Poles and Lithuanians – Axiological Connotations in the Context of Cultures Interactions

Międzykulturowe orientacje młodego pokolenia Polaków i Litwinów – aksjologiczne konotacje w kontekście interakcji kultur

Wielość kultur w przestrzeni społecznej stało się współcześnie codziennością wielu demokratycznych państw. Tym samym podobieństwa i różnice kulturowe pełnią istotną rolę w ich funkcjonowaniu i rozwoju. Rzecz jednak w tym, czy owe kategorie traktuje się równorzędnie upatrując w nich kulturowy potencjał rozwijających się społeczeństw, czy też którejś z tych kategorii przypisuje się wiodące znaczenie, uruchamiając przy tym określone mechanizmy i procesy skutkujące zaawansowanym podobieństwem kulturowym społeczeństwa, czy też sankcjonuje się wielokulturowe porządki. Na ile przy tym obecne są w przestrzeniach społecznej, politycznej czy edukacyjnej m.in. kulturowe współistnienie, obywatelskość i patriotyzm, a na ile etnocentryzm i nacjonalizm. Czy międzykulturowość wpisuje się w codzienność zróżnicowanego kulturowo społeczeństwa konceptualizując aksjologię pogranicza kulturowego. Mając na uwadze powyższe, przedmiotem badań uczyniono aksjologię pogranicza kulturowego kreowaną przez młode pokolenia Polaków i Litwinów żyjących w warunkach wielokulturowego społeczeństwa Litwy, którego zróżnicowanie kulturowe uznać można jako jego cechę dystynktywną. Pokolenia te bowiem cechuje zróżnicowanie kulturowe występujące zarówno w obrębie ich rodzin, jak i społeczności, w których funkcjonują. Zatem różnice kulturowe wpisane są w ich codzienność, dając o sobie znać zarówno w odniesieniu do języka własnej wspólnoty, jak i wspólnot odmiennych kulturowo, doświadczanych problemów wynikających z różnic kulturowych, modelu funkcjonowania rodziny na stykach kultur, rodzinnej socjalizacji zorientowanej m.in. na różnice kulturowe, stosunku do przedstawicieli odmiennych kulturowo wspólnot, a przede wszystkim wartości, dzięki którym możliwy jest międzykulturowy dialog i wielokulturowe współistnienie. Postawy młodego pokolenia bowiem, od urodzenia doświadczającego odmienności kulturowych, postrzegać należy jako potencjał i szansę zarazem dla uprawomocnienia wielokulturowości i tym samym uznania międzykulturowości jako wartość w społecznych i politycznych porządkach.

Sowa kluczowe: interakcja kultur, aksjologia, pograniczne, młode pokolenie

➡ **prof. dr hab. Lydia Lehoczka, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska**

Historical and Contemporary Connotations of Marginalization and the Roma Identity
Historyczne i współczesne konotacje marginalizacji i tożsamości Romów

Historyczne i współczesne konotacje marginalizacji Romów w sferze życia. Kontekst wykluczenia społecznego Romów. Integracja społeczna. Teoretyczny i metodologiczny cel: związki pojęciowe z innymi dziedzinami, interdyscyplinarność. Zarysowane wyniki analiz omawiane w artykule: określanie danych kulturowych w badaniach antropologicznych – wychodzimy z interpretatywizmu i socjalnego konstruktywizmu, rozpatrywanie paradygmatu tożsamości w romskich zmarginalizowanych społecznościach. Uczenie się międzykulturowe – wyzwania.

Słowa kluczowe: *konotacje marginalizacji Romów, integracja społeczna, paradygmat tożsamości, uczenie się międzykulturowe*

☛ **dr Urszula Markowska-Manista**, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa, Polska

In the Borderline of Borderlands – from the Margins to the Centre. Education of Minorities and Minority Communities in Georgia.

Na pograniczu pograniczy – od marginesu do centrum. Edukacja mniejszości i społeczności mniejszościowych w Gruzji.

Celem wystąpienia jest przybliżenie edukacji mniejszości i społeczności mniejszościowych w Gruzji (na pograniczu pograniczy, od marginesu do centrum).

Autorka w swoich badaniach terenowych (projekt badawczy 2013-14) przygląda się uwarunkowaniom społeczno-kulturowym i historycznym, warunkom i możliwościom tej edukacji, pochodzeniu i klasie społecznej oraz kapitałowi kulturowemu jej odbiorców i twórców, reprodukcji pozytywnych i negatywnych stereotypów, jakie tworzone są w oparciu o wzajemne kontakty. Proces wrastania społeczności mniejszościowych w kulturę gruzińską, a z drugiej strony podejmowane przez niektóre mniejszości próby ochrony swej kulturowej odrębności w oparciu o kultywowanie tradycji na bazie przekazu międzypokoleniowego w życiu codziennym w konkretnych miejscach, jak również pielęgnowania dziedzictwa etnicznego i narodowego w przestrzeni edukacji mniejszościowej (szkółki polskie, szkołka niemiecka, szkoły: ormiańskie i szkoły azerskie) w obliczu dokonujących się przemian, wydają się kluczowe dla zrozumienia aktualnej sytuacji edukacyjnej wieloetnicznego tygła, jakim jest Gruzja.

Graniczne i pograniczne miejsca (szkoły, domy kultury, instytucje kultury, muzea), które inicjują i pozwalają na edukację i działania kulturowe związane z tradycją i językiem przodków, są również swoistymi enklawami ginących w globalnych przemianach kultur regionalnych i mniejszościowych. Są miejscami obumierania pamięci o nich, ich tradycji, która dotychczas kształtowała codzienność i wyznaczała ramy społecznego funkcjonowania, a jednocześnie miejscami ostatnich spotkań na styku kultur. Uczestnicy mniejszościowych praktyk edukacyjnych to dzieci i dorośli, to pewne grupy, pewne figury uwarunkowane wieloma czynnikami. Z jednej strony są przywiązani do miejsca i częściowo już pozbawieni mniejszościowych korzeni, z drugiej zaś są globalnymi nomadami dźwigającymi na barkach trudną pamięć przodków uwikłaną w dziejowość: przesiedleń, kolonizacji, wywłaszczenia kultury i języka.

Wystąpienie jest próbą wskazania przyczyn takiego stanu oraz próbą zweryfikowania stosowanych rozwiązań edukacyjnych.

Słowa kluczowe: *edukacja mniejszości, edukacja w środowiskach zróżnicowanych, pograniczne, kategoria miejsca*

The presentation aims at outlining the education of minorities and minority communities in Georgia (in the borderline of borderlands, from the margin to the centre).

In the field research (research project 2013-2014) the author studies the socio-cultural and historical conditions, the circumstances and possibilities of such education, the origin and social class, the cultural capital of its recipients and creators, as well as the reproduction of positive and negative stereotypes which are formed on the basis of mutual contacts. The process of minority communities' merging into Georgian culture, attempts made by some minorities to protect their cultural distinctness based on the preservation of their traditions supported by intergenerational transmission in everyday life, fostering their ethnic and national heritage in the sphere of minority education (Polish schools, German school, Armenian and Azeri schools) in the face of transformations, altogether seem crucial in understanding the present educational situation of the multiethnic melting pot, that Georgia represents as a country.

The border and borderland places (schools, cultural centres, cultural institutions, museums) which initiate and facilitate education and cultural activities related to the tradition and language of ancestors constitute peculiar enclaves of regional and minority cultures vanishing in the global transformations. They form places of dying memory of them, including their traditions which, until now, have been shaping everyday reality and defining the framework of social existence. Finally, they are places of the last encounters at the contact point of cultures. The participants of minority educational practices are children and adults: these are certain groups, certain figures conditioned by a number of factors. On the one hand, they are attached to a place and partly devoid of minority roots, while on the other they are global nomads carrying the burden of a difficult memory of their forefathers entangled in the history of resettlement, colonisation, dispossession of culture and language.

The presentation is an attempt to define the sources of such a state as well as an attempt to verify the educational solutions in use.

Key words: **minority education, education in diversified environments, borderland, category of place, category of intergroup contact**

➡ **dr Ewa Dąbrowa**, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa, Polska

Borderlands of Intercultural Education under Circumstances of Intensified Migration Flows.

Exemplified by Western European Countries

Pogranicza edukacji międzykulturowej w warunkach intensyfikacji ruchów migracyjnych

(na przykładzie krajów Europy Zachodniej)

Brak stabilizacji geopolitycznej i społecznej, tak w Europie, jak i w regionach z nią sąsiadujących, nasilił w ostatnim trzech latach ruchy migracyjne. Migranci trafiają głównie do Europy Zachodniej i Południowej, przy czym ten ostatni region spotyka się ze zjawiskiem migranci na niespotykaną od lat skalą, czego przykładem jest Lampeduza (Włochy) i Adana (Turcja). Fakt ten, dodatkowo wzmacniany rozwojem radykalnego islamu, odświeża nowe problemy, które, jak się wydaje, w najbliższych latach będą prawdziwym wyzwaniem dla edukacji międzykulturowej. Tekst jest próbą identyfikacji pogranicz i ich roli w rozwoju teorii i praktyki pedagogicznej. Pogranicze w edukacji międzykulturowej – jak zauważa P. Grzybowski, staje się wręcz koniecznością (a można dodać – również wyzwaniem) pozwalającą człowiekowi uświadomić sobie obecność Innego. Wystąpienie jest wynikiem analiz teoretycznych i wcześniejszych badań z zakresu edukacji międzykulturowej.

Słowa kluczowe: *pogranicza edukacyjne, edukacja międzykulturowa, ruchy migracyjne, sytuacja migrantów w Europie*

Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielo)pedagogiki została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.

The Conference "European atomization or integration? Transborder aspects of (mutli)pedagogy" has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.

➤ **dr Monika Humeniuk-Walczak**, Instytut Pedagogiki Uniwersytet Wrocławski, Polska

Religious Education with Regard to Secularization – Social and Axiological Dimensions

Edukacja religijna wobec procesów sekularyzacji – społeczne i aksjologiczne wymiary problemu

W sytuacji ponowoczesnego kryzysu wartości oraz postępującej sekularyzacji społeczeństw pluralistycznych, a co za tym idzie – wobec coraz ostrzejszych sporów wokół miejsca i roli instytucji wyznaniowych w przestrzeni publicznej, interesująca wydaje się refleksja nad kształtem, jaki przyjmuje oraz zadaniami, jakie stawia przed sobą współczesna edukacja religijna. Stanowiąc bowiem złożoną formułę kreowania rzeczywistości społecznej i aksjologicznej, edukacja ta może mniej lub bardziej harmonijnie współbrzmieć z zachodzącymi przeobrażeniami. Przyjmując kształt edukacji konfesyjnej, apologetycznej i zamkniętej, będzie orientować się przede wszystkim na obronę przyjętych wartości oraz transmisję tożsamości kulturowej i religijnej grup religijnych. Jako otwarta *pedagogika religii*, honorująca różnicę i dialog, przyjmująca za swą podstawę hermeneutyczną ontologię kształcenia i rozumienie, jako główne narzędzie poznania, lub jako krytyczna pedagogika religii, która głównym celem edukacji religijnej czyni kompetencje emancypacyjne w zakresie demaskowania i aktywnego sprzeciwiania się wszelkiej opresji i zniewoleniu wynikającym z ideologizacji religii – ma szansę stać się istotnym mechanizmem nie tylko wewnętrznej, autonomicznej i refleksyjnej przemiany egzystencjalnej człowieka, ale również czynnikiem zmiany na rzecz międzykulturowego i międzyreligijnego dialogu, porozumienia i wspólnego zaangażowania na rzecz poprawy warunków społeczno-kulturowego współistnienia.

W artykule omówię różne ujęcia i wymiary procesów sekularyzacji, ukazując odmienne konsekwencje społeczne i aksjologiczne, jakie każdy z nich wnosi do refleksji nad kształtem i miejscem edukacji religijnej w społeczeństwie pluralistycznym. Następnie zaprezentuję wybrane koncepcje z zakresu pedagogiki religii, odpowiadające różnym modelom takiej edukacji, zwracając szczególną uwagę na te ich cechy, które stanowią swoistą odpowiedź na specyfikę owych konsekwencji w wymiarze ogólnospołecznym i kulturowym.

Słowa kluczowe: *sekularyzacja, edukacja religijna, pedagogika religii, edukacja konfesyjna, hermeneutyka w pedagogice religii, aksjologia*

➤ **prof. zw. dr hab. Stefania Walasek**, Uniwersytet Wrocławski, Polska

Education of National Minorities in the Northern and Southern Borderlands of Second Polish Republic

Edukacja mniejszości narodowych na Kresach Północnych i Południowych II RP

W poniższym artykule podjęto problematykę edukacji mniejszości narodowych – Białorusinów, Litwinów i Rusinów (Ukraińców) na kresach północno-wschodnich (Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego) oraz na kresach południowo-wschodnich (Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego) w latach II Rzeczypospolitej.

Wymienione ziemie i ich mieszkańców dzieli historia szkolnictwa oraz tradycje w tym zakresie. Miały one wpływ na aspiracje edukacyjne mniejszości narodowych i ich stosunek do polskiego szkolnictwa i rozwiązań legislacyjnych, wypracowanych przez państwo.

Autonomia galicyjska (1867) w ograniczonym zakresie umożliwiła Rusinom (również Polakom) na rozwój własnego szkolnictwa. Pomimo określonej polityki szkolnej Wiednia (zabór austro-węgierski) Rusini aktywnie działali na rzecz szkolnictwa z ojczystym językiem nauczania. Wysiłki te wspierane były przez organizacje oświatowo – kulturalne, jak Proswita i Ridna Szkoła.

W tym samym czasie w zaborze rosyjskim kontynuowana była rusyfikacja tamtejszego społeczeństwa. Funkcjonująca wyłącznie szkoła rosyjska stanowiła oficjalną drogę edukacji i awansu społecznego dla dzieci i młodzieży. Obrona i przekaz narodowych tradycji następowały w domu rodzinnym bądź przez tajną szkołę i nielegalną działalność oświatową.

Lata I wojny światowej na kresach północno-wschodnich pokażą przede wszystkim aktywność polskiego społeczeństwa, lecz w zasadzie tylko w Wilnie. Niekorzystna sytuacja dla polskiej szkoły i oświaty występowała na terenach wiejskich i w małych miasteczkach, szczególnie w środowiskach wielonarodowościowych. W tym czasie Litwini i Białorusini uzyskali znaczącą pomoc ze strony niemieckiego okupanta, który wspierał edukacyjne aspiracje wymienionych narodów.

Ze zróżnicowanym dorobkiem w zakresie szkolnictwa i oświaty wymienione mniejszości narodowe podejmują działania w latach II RP.

Słowa kluczowe: edukacja, kresy, mniejszości narodowe, oświata, II Rzeczypospolita

☉ **dr Joanna Karczewska**, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska

The Youngest Confessors: Islamic and Catholic Preschool Education

Najmłodszy wyznawcy – islamskie i katolickie wychowanie dzieci przedszkolnych

W ostatnich latach zauważamy w Polsce coraz większy napływ ludności z krajów arabskich. Coraz częściej też słyszymy o lęku, jaki budzi ich obecność. Ukazuje się bowiem muzułmanów jako terrorystów i fundamentalistów, a islam jako niebezpieczny, groźny, a nawet zacofany. Dzieje się tak również w krajach Europy Zachodniej, gdzie – jak pisze Jerzy Nikitorowicz – „lęk przed światem arabskim odsuwa zrozumienie i porozumienie, coraz częściej pojawiają się głosy, że tego nie da się zrozumieć w kategoriach europejskich”.

Jednak niewielu przedstawicieli krytykującej większości zna podstawowe założenia tej, znajdującej się w grupie „wielkich”, religii. Ich opinie oparte są na funkcjonujących w świadomości stereotypach. Konieczne więc jest krzewienie potrzeby dialogu międzykulturowego/międzyreligijnego. Potrzebna jest aktywność niwelująca lęk poprzez propagowanie niezbędnej wiedzy, dążenie do wzajemnego zrozumienia, do integracji.

Tego typu działania należy rozpocząć jak najwcześniej. Ważne jest więc, aby nauczyciele/ wychowawcy, którym przyszło pracować w dziecięcej grupie wielokulturowej, współodpowiedzialni za rozwój tożsamości kulturowej i postaw międzykulturowych swych podopiecznych, zainteresowali się podstawami ich religijnego wychowania. Jest to szczególnie istotne w przypadku dzieci muzułmańskich.

Celem artykułu jest zatem ukazanie głównych założeń wychowania religijnego dzieci w wieku przedszkolnym (trzy- i czteroletnich) wyznania islamskiego i katolickiego. Intencją autorki jest, w oparciu o wybrane programy edukacyjne, obok istotnych różnic, zauważenie elementów zbieżnych, szczególnie w obszarze moralności obejmującej wartości, które należy uznać za uniwersalne. Czy rzeczywiście, jak pisał Pascal Bruckner, „europejskie kategorie moralne bledną w słońcu i piasku pustyni?”

Słowa kluczowe: islam, katolicyzm, dziecko przedszkolne, wychowanie religijne, wychowanie społeczno-moralne, zróżnicowanie kulturowe i religijne, międzykulturowość

➡ **dr hab. Dorota Misiejuk**, Katedra Edukacji Międzykulturowej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet w Białymstoku, Polska

Generation change in the context of borderland – value transfer, valuation modeling
Zmiana pokoleniowa na pograniczu kulturowym – transfer wartości, modelowanie wartościowania

Treścią prezentacji jest analiza procesu socjalizacji w warunkach pogranicza kulturowego w perspektywie standardu kulturowego. Analizy dotyczyć będą podobieństw i różnic w interpretacji i wartościowaniu artefaktów kulturowych regionu między pokoleniami. Opierając się na założeniach teorii standardu kulturowego K. J. Brozi oraz koncepcji osobowości kulturowej R. Lintona, autorka będzie analizować wyniki badań w celu diagnozy stanu przekazu kultury między pokoleniami.

Słowa kluczowe: **tożsamość kulturowa, tradycja, przekaz kultury**

- ➡ **prof. zw. dr hab. Inese Jurgena**, Riga Thatcher and Educational Management Academy, Łotwa/ Latvia

Opportunities of Establishing Students Community within Citizenship Education in a Multicultural Environment

Możliwości kreowania studenckiej wspólnoty przez wychowanie obywatelskie w międzykulturowej rzeczywistości

At the beginning of the 21st century, a new situation has developed in Latvia as a result of social and economic transformations. Along with the formation of civil society, issues concerning the social, legal, and spiritual life of student population have come to the foreground. There can be observed new features of behavioural culture and standards of thinking, readiness to live in a democratic environment. The young generation perceives freedom and equality as necessary preconditions for varied activities, as an opportunity for individual's self-actualization.

The institutions of higher education play an important role in the formation of social consciousness and serve as the environment for the development of citizenship.

One of the most important subjects of educational environment is the aggregate of various student interest groups and clubs, the main purpose of which is to promote students' readiness to live in civil society by developing students' creative potential and public administration skills. The activities of clubs and associations create preconditions for meeting varied communication needs of young people as well as real application of personal initiative and responsibility. As to the development of citizenship, the activities taking place in the clubs can be regarded as a particular social space and an opportunity for acquiring positive social experience. At this level, students' citizenship mainly manifests itself as active participation in public administration, involvement in definite socially important activities, and direct participation in the development of economic, political, and cultural life. It should be noted that these activities can be realized both in the form of individual independence and active group cooperation in various organizations.

The purpose of the article is to study and analyse the experience of various student clubs and associations in the institutions of higher education in Latvia aimed at the development of citizenship.

Materials and methodology: the theoretical method- the analysis of academic literature, documents, and studies; the empirical method – students' survey.

Key words: *youth policy, citizenship education, student clubs*

- ☉ **dr Barbara Jańczak**, Europa-Universität Viadrina, Deutsch-Polnisches Forschungsinstitut, Polska – Niemcy

German language acquisition and regional policy towards bilingual education in the Polish-German borderland

Akwizycja języka niemieckiego oraz polityka regionalna wobec edukacji dwujęzycznej na polsko-niemieckim pograniczu

W dobie globalizacji [por. Lenz/Schwenken 2003: 147], a w szczególności w obliczu związanych z tym procesem czterech wolności unijnych (wolnego przepływu kapitału, zasobów ludzkich, usług i towarów) granice państwowe, głównie w obszarze strefy Schengen, ulegają dyfuzji. Procesy te są również widoczne na granicy polsko-niemieckiej. Uzupełniające się rynki usług skłaniają mieszkańców terenów przygranicznych do otwarcia językowego na drugą stronę. Procesy dyfuzji językowej są szczególnie widoczne w obrębie miast podzielonych, bądź blisko ze sobą sąsiadujących, w których mieszanie się ludności jest istotą dnia powszedniego.

Podjmując próbę zdefiniowania fenomenów językowych, występujących na polsko-niemieckim obszarze przygranicznym, należy przywołać kategorię *trzeciej przestrzeni* Bhabhy [2007], rozumianą jako przestrzeń negocjacji strategii komunikacji interkulturowej. Wspomniany koncept może zostać zaaplikowany w analizie procesów kontaktu językowego, jakie mają miejsce na pograniczach – miejscach / przestrzeniach znajdujących się „między kulturami”.

Celem niniejszego referatu jest prezentacja częściowych wyników projektu badawczego (komponent socjolingwistyczny) prowadzonego po polskiej stronie granicy polsko-niemieckiej. Analizie poddana zostanie płaszczyzna instytucjonalna polsko-niemieckiej akwizycji języka. Zaprezentowane zostaną: polityka językowa ośmiu polskich miast i miejscowości położonych w regionie przygranicznym, jak również oferta dydaktyczna znajdujących się w tych miejscowościach placówek edukacyjnych. Pytania badawcze:

1. Czy dzieci i młodzież, z racji na fakt zamieszkiwania w obszarze przygranicznym, korzystają z dwujęzycznej edukacji oraz mają możliwość zdobycia kompetencji socjokulturowej?
2. Czy i w jaki sposób urzędy miast/gmin zaprezentowanych miejscowości granicznych wspierają edukację dwujęzyczną swoich mieszkańców?
3. Jaka jest oferta dydaktyczna w zakresie nauczania języka niemieckiego w państwowych oraz prywatnych placówkach edukacyjnych badanych miejscowości?

Literatura:

- Bhabha Homi K., 2007, *Die Verortung der Kultur*, Tübingen: Stauffenburg.
- Lenz I., Schwenken H., 2003, “Feminist and Migrant Networking in a Globalizing World – Migration, Gender and Globalisation”, in: Lenz I., Lutz H., Morokvasic-Müller M. et al. (red.), *Crossing Borders and Shifting Boundaries. Gender on the Move*. Opladen: Leske + Budrich, 147–178.

Słowa kluczowe: ***bilingwizm polsko-niemiecki, polityka językowa polsko-niemieckiego pogranicza, akwizycja języka na pograniczu***

*Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielu)pedagogiki została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.
The Conference “European atomization or integration? Transborder aspects of (mutli)pedagogy” has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.*

- **dr Ewa Dawidejt-Drobek**, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Polska
Cognitive-educational Dimension of Cultural Tourism in the Polish-Czech and Polish-German Borderlands
Poznawczo-edukacyjny wymiar turystyki kulturowej na polsko-czeskim i polsko-niemieckim pograniczu

Celem naukowym jest zweryfikowanie tezy, że przedsięwzięcia z zakresu turystyki kulturowej na pograniczach sprzyjają nowej interpretacji lokalnego, regionalnego i transgranicznego dziedzictwa historyczno-kulturowego.

W analizie posługujemy się kategorią „pamięć kulturowa”, wprowadzoną przez Jana i Aleidę Assmannów. Jako „specjalne instrukcje” partycypacji w pamięci kulturowej traktujemy oferty turystyczno-krajoznawcze (przewodniki, trasy turystyczne, zwłaszcza szlaki tematyczne).

Ustalenia: Odrzucenie systemu autorytarnego zniósło dominację pamięci oficjalnej (urzędowej). W sferze publicznej zaistniały również pamięci dotychczas utajnione oraz częściowo pamięć innych grup etniczno-narodowych, w tym poprzednich, niemieckich, mieszkańców tych ziem. Dziedzictwo historyczno-kulturowe, prezentowane dotychczas w wymiarze narodowym, zyskało walor wielokulturowości. Szczególnie wiele przedsięwzięć o takim charakterze podejmowanych jest dzięki dofinansowaniu ze środków Unii Europejskiej. Warunek realizowania projektów przez partnerów z obu stron granicy, obowiązujący przy ubieganiu się o środki z programów współpracy transgranicznej, wymusza poszukiwanie tego, co łączy. Zwraca się zatem uwagę na regionalny lub europejski aspekt dziedzictwa. Dotychczas podzielona (różna) pamięć kulturowa staje się w części pamięcią podzielaną (wspólną). Jednakże tam, gdzie wspólnie realizowane projekty podważają apologetyczne wątki pamięci kulturowej jednego z partnerów, sposób prezentowania i interpretacji wspólnego dziedzictwa różni się, i to nawet w sposób istotny. Oferty tworzone w celu osiągnięcia wzrostu gospodarczego przez rozwój turystyki mają – oprócz ekonomicznego – także poznawczy, edukacyjny i integracyjny wymiar. Kierowane są bowiem nie tylko do turystów, lecz także do mieszkańców regionu, dając ludności osiadłej tu po drugiej wojnie światowej możliwość zaspokojenia naturalnej potrzeby tożsamości i zakorzenienia w miejscu zamieszkania.

Słowa kluczowe: *dziedzictwo historyczno-kulturowe, euroregion, pamięć kulturowa, turystyka kulturowa, wielokulturowość, współpraca transgraniczna*

- **mgr Emilia Żyłkiewicz-Płońska**, Katedra Edukacji Międzykulturowej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet w Białymstoku, Polska

The Sense of Identity of Mobile Students Experiencing the Phenomenon of Transculturality

Poczucie tożsamości mobilnych studentów doświadczających zjawiska transkulturowości

Celem naukowym wystąpienia będzie zaprezentowanie specyfiki poczucia tożsamości młodzieży uczestniczącej w mobilności edukacyjnej w Programie „Uczenie się przez Całe Życie” Erasmus, doświadczającej zjawiska transkulturowości. W wystąpieniu będę korzystała m.in. z następujących koncepcji teoretycznych: Koncepcja kierunków rozwoju tożsamości (Jerzego Nikitorowicza), Koncepcja transkulturowości (Wolfganga Welsch’a), Poziomy tożsamości „Europejczyk” (Jolanty Miluskiej), Koncepcja pograniczy kulturowych (Michael J. Allan), Koncepcja profil tożsamości (Mirostław Sobecki).

W referacie zostanie zaprezentowany fragment z wyników badań (dotyczących poczucia tożsamości mobilnych studentów) przeprowadzonych w ramach przygotowywanej dysertacji doktorskiej: „Europejski wymiar edukacji w kontekście mobilności studentów z wybranych krajów Unii Europejskiej” pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Jerzego Nikitorowicza. Badania porównawcze prowadzone były w latach 2012-2014 w Belgii, Polsce i na Litwie, wśród studentów, którzy zrealizowali co najmniej sześciomiesięczny okres mobilności edukacyjnej w innym kraju. W badaniach wzięło udział 307 studentów (105 Litwinów, 101 Belgów i Polaków). Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety.

Prezentowane wyniki badań dotyczą kierunków rozwoju tożsamości mobilnych studentów (ku tożsamości zamkniętej vs ku tożsamości otwartej) wynikających z doświadczania okresowego przebywania w przestrzeni kultury przyjmującej (host culture), co związane jest również z doświadczaniem zjawiska transkulturowości.

Słowa kluczowe: *poczucie tożsamości, mobilność edukacyjna, zjawisko transkulturowości*

SEKCJA TEMATYCZNA nr 2
PANEL SESSION 2

10.30 – 13.00

Islam w Europie – atomizacja czy interakcja kultur
Islam in Europe – Atomization or Integration of Cultures

Moderatorzy / Moderators:

prof. Funda Günsoy

dr Ali Abi Issa

➔ **dr Ziad Abou Saleh**, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej we Wrocławiu, Polska

Clash or Complementarity of Cultures. Research and Political Issues from the Perspective of Poland and Arabic States

Zderzenie czy komplementarność kultur. Problem badawczy i polityczny na przykładzie Polski i krajów arabskich

Odmiennosc kultury często jest trudna do zrozumienia. To, co odległe, nieco tajemnicze i nierzadko przerażające, przyciąga nas z całą mocą, ale bywa też, że odpycha odmiennością, której początkowo nie możemy zaakceptować. Patrzymy na to poprzez własne doświadczenia i pojęcia. Te zaś mogą być inaczej rozumiane w poszczególnych kręgach kulturowych.

Artykuł dotyczy wybranych aspektów komunikacji pomiędzy przedstawicielami kultury polskiej i arabskiej ze szczególnym naciskiem na uchwycenie zasadniczych różnic i podobieństw obyczajowych. Na podstawie obszernych badań przeprowadzonych w latach 1992-2014 wśród Polaków i Arabów (oraz – już w mniejszym zakresie – w innych krajach Europy) podjęta zostaje również próba ukazania wzajemnego postrzegania się tych nacji zarówno w odniesieniu do jednostek jak też społeczności.

Wyniki badań mają posłużyć Polakom i Arabom do zrozumienia obcego im świata odmiennosci kulturowej, a w dalszej perspektywie – ukazać możliwości inicjowania dialogu, współtworzenia optymalnych i realnych sposobów wzajemnego zrozumienia. Być zachętą dla nas wszystkich do poszukiwania własnych odpowiedzi na pytania teoretyczne i wynikające z sytuacji życiowych. Mają również sprzyjać intelektualnej otwartości na co dzień.

Słowa kluczowe: Arab, Polak, odmiennosc, kultura, obcy, religia

➤ **dr Barbara Pasamonik**, Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Polska

Trans-national and Trans-cultural Aspect of the European Islam

Transnarodowy i transkulturowy wymiar europejskiego euroislam

Celem referatu jest prezentacja wybranych tez zawartych w opublikowanej monografii habilitacyjnej pt. „Rola płci w integracji europejskich muzułmanów” (2013, Zakład Wydawniczy NOMOS).

Współczesny islam jest produktem dynamiki procesów globalizacji – podlega przeciwstawnym mechanizmom: homogenizacji i dywersyfikacji. Z jednej strony, powstaje uogólniony islam europejski, a nawet globalny (cyberislam). Z drugiej strony, mamy do czynienia z nieustannym różnicowaniem się i pluralizacją jego lokalnych odmian. Młode pokolenie europejskich muzułmanów czerpie z więcej niż jednej tradycji kulturowej – selekcjonuje i miesza różne elementy kultur oraz tożsamości. Transnarodowy charakter europejskiego islamu sprzyja transkulturowym identyfikacjom. Przykładem pozytywnej hybrydy transkulturowej jest euroislam budowany przez europejskich konwertytów i młode muzułmanki, które obrały drogę emancypacji w obrębie religii. Konwertyci zaangażowani w dialog z zachodnim społeczeństwem pełnią dziś ważną funkcję mediatorów międzykulturowych. Tę samą funkcję pełnią dziś młode muzułmanki dążące do pogodzenia islamu z europejskim kontekstem życia. Ruch feminizmu muzułmańskiego ma szansę odegrać znaczącą rolę w procesie modernizacji islamu, gdyż poprzez reinterpretację Koranu odkrywa egalitarne i pro-obywatelskie przesłanie islamu. Potrzebna jest akceptacja Europejczyków dla nowych, transkulturowych identyfikacji europejskich muzułmanów, jeśli te mieszczą się w granicach swobód demokratycznych.

Słowa kluczowe: euroislam, transnarodowość, transkulturowość, konwersje, feminizm muzułmański

Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielo)pedagogiki została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.

The Conference “European atomization or integration? Transborder aspects of (mutli)pedagogy” has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.

➤ **dr hab. Tomasz Stefaniuk**, Instytut Filozofii Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej (UMCS) w Lublinie, Polska

Islamic Andalusia 711-1492 – from the History of Interfaith Dialogue and Cooperation

Muzułmańska Andalusja 711-1492 – z dziejów dialogu i współpracy międzywyznaniowej

Jednym z zasadniczych celów wystąpienia jest przybliżenie zjawiska wielowiekowej bytności islamu na kontynencie europejskim, ze szczególnym uwzględnieniem hiszpańskiej Andalusji – pod panowaniem muzułmańskim. Owa obecność zaowocowała wspaniałym rozkwitem kultury, literatury, filozofii, nauki etc., umożliwiając ponadto pokojową koegzystencję wyznawców różnych religii, a szczególnie judaizmu, chrześcijaństwa i islamu.

Uzasadnienie: W powszechnym przekonaniu, żywionym obecnie chyba przez większość Europejczyków – mniej lub bardziej świadomie kontynuujących wątki rozpoczęte przez oświeceniową krytykę religii – religia hamuje postęp, a ponadto prowadzi do wrogości, która między wyznawcami odmiennych systemów religijnych przekształca się często w otwartą walkę. W odniesieniu do zjawisk religijnych stan taki uważa się za „naturalny” – w tym sensie, że jakoby przyczyn wrogości i hamowania postępu należy poszukiwać w samej naturze tego fenomenu, jakim jest religia. Potwierdzenie lub odrzucenie powyższych twierdzeń powinno opierać się na wynikach prezentowanych przez studium historii, np. przez badania dotyczące obecności reprezentantów świata islamu na kontynencie europejskim w czasach minionych. W innym przypadku, tzn. przy braku wsparcia się na jakimkolwiek materiale historiograficznym, twierdzenia takie należałoby uznać jedynie za zwykłe spekulacje, czy wręcz uprzedzenia, niemające poparcia w faktach.

Pobieżne chociażby analizy, dotyczące na przykład wielowiekowej obecności andaluzyjskich muzułmanów na ziemiach dzisiejszej Hiszpanii i Portugalii, wykazują bezpodstawność powyższych twierdzeń („Religia i różnorodność religijna w konieczny sposób prowadzą do wrogości między ludźmi.”; „Religia w konieczny sposób musi hamować postęp, np. naukowy”). Podczas swojego wystąpienia koncentruję się na wielkich osiągnięciach mieszkańców muzułmańskiej Andalusji, będących wyznawcami różnych systemów religijnych, zarówno w rozmaitych dziedzinach twórczości kulturowej i naukowej, jak i na polu dialogu i współpracy międzywyznaniowej.

Słowa kluczowe: *islam, muzułmanie, historia cywilizacji, religia, religie*

➡ **dr Pilarska Justyna**, Uniwersytet Wrocławski, Polska

Socialization and the Sense of Subjectivity of Young Muslims in the Bosnian Borderland
Poczucie podmiotowości młodego pokolenia muzułmanów w procesie socjalizacji na
bośniackim pograniczu kulturowym

This article tackles the issue of socialization in Bosnian borderland in the context of young Muslims and the process of shaping their sense of subjectivity. Socialization is a complex process dynamizing various aspects of the developing personality, with its cultural, social and personal implications. It's even more compound if taking place in a culturally diverse environment such as Bosnia-Herzegovina. The reflections are derived from empirical material gathered by the author within her own research project. It focused on the course of a borderland socialization of young Bosnian Muslims with reference to development of the sense of subjectivity – a value crucial for the balance between personal and communal identity. Applying qualitative research (in-depth interviews with unstructured questionnaire), as well as by the analysis of Bosnian pedagogical resources, it was possible to reveal the roots and mechanisms of socialisation in a cultural borderland in the context of subjectivity, its dynamic and meaningfulness for the young Muslim generation. As a result, it enabled to provide an insight into sense of cognitive and causative control of young Muslims in culturally diverse environment, consequently providing a source of information concerning appropriate understanding and accomplishment of the idea of subjectivity within pedagogical activity and conditions enhancing such actions. It also shed light on those aspects of socialization in borderland that determine growth of the sense of subjectivity in culturally diverse pedagogical area.

Key words: *subjectivity, youth, Muslims, Bosnia-Herzegovina*

SEKCJA TEMATYCZNA nr 3
PANEL SESSION 3

10.30 – 13.00

Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec cudzoziemców
Execution of the Deprivation of Liberty of Foreigners

Moderatorzy / Moderators:

prof. zw. dr hab. Stefan Lelental

prof. dr hab. Piotr Stępnia

➔ **dr Agnieszka Gutkowska**, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski, Polska

Foreigners in Prisons in Poland - Cultural Aspects of Criminal Detention of Foreigners
Cudzoziemcy w zakładach karnych w Polsce – kulturowe aspekty detencji karnej cudzoziemców

Problematyka odmienności kulturowej osób odbywających karę pozbawienia wolności w Polsce wciąż wymaga pogłębionych badań i analiz. Teoretycznie wydawać by się mogło, że populacja cudzoziemców przebywających w polskich więzieniach jest na tyle niewielka, iż grupa ta nie „zasługuje” na szczególne zainteresowanie badaczy i praktyków. Mowa jest bowiem o ok. 500 osobach rocznie (łącznie skazanych i tymczasowo aresztowanych) w populacji ok. 80 tysięcy osadzonych. Trzeba mieć jednak świadomość, że obecność osób posługujących się zupełnie odmiennym, a przez to często niezrozumiałym kodem kulturowym w tak specyficznym środowisku, jakim są warunki jednostki penitencjarnej, pomimo niewielkiej skali stanowi wielkie wyzwanie. Można postawić tezę, że brak większych problemów związanych z obecnością cudzoziemców w polskich więzieniach jest wynikiem przede wszystkim tak małej liczebności tej grupy osadzonych, natomiast wzrost populacji osadzonych cudzoziemców nieuchronnie będzie wiązał się z problemami, na które polski system penitencjarny powinien się zawniczasu właściwie przygotować.

W artykule zostaną zaprezentowane wyniki badań, prowadzonych w wybranych jednostkach penitencjarnych w 2014 roku. Szczególny nacisk w badaniach położono na analizę sytuacji cudzoziemców pochodzących z odmiennych kręgów kulturowych. Metodologia badań obejmowała zarówno analizę akt, jak i wywiady pogłębione z funkcjonariuszami i pracownikami Służby Więziennej, a także wywiady pogłębione

z samymi cudzoziemcami. Celem badań było sprawdzenie, w jakim stopniu, zarówno na sytuację cudzoziemców odbywających karę pozbawienia wolności, jak i tryb funkcjonowania jednostek penitencjarnych, wpływają różnice kulturowe, które przywożą ze sobą osadzeni cudzoziemcy, na ile polski system penitencjarny jest przystosowany do postępowania z osobami należącymi do odmiennych kultur oraz jakie, o ile w ogóle, odrębności w zakresie celów kary i sposobów jej wykonania dotyczą skazanych niebędących obywatelami Rzeczypospolitej.

*Słowa kluczowe: **skazani cudzoziemcy, zakład karny, normy kulturowe, konflikt kultur***

➤ **dr Arkadiusz Urbanek**, Uniwersytet Wrocławski, Polska

Complexity of Penitentiary Tutor's Decisions Concerning Foreign Prisoners' Cases

Trudność decyzji wychowawcy penitencjarnego w sprawach więźniów cudzoziemców

Rozważania dotyczą zagadnień pracy penitencjarnej, prowadzonej wobec skazanych cudzoziemców. Ich obecność, w stosunkowo niewielkiej liczbie, w polskich zakładach karnych, tworzy nową jakość pracy. Problemy związane z odmiennością kulturową, innymi tradycjami czy obyczajami, a także kwestie prawnej ochrony odmienności kulturowej, generują nowe problemy do rozwiązania. Stają się one tym bardziej trudne, że w skali całej populacji więźniów i aresztantów, są one stosunkowo rzadkie, z uwagi na proporcjonalnie niewielką liczbą cudzoziemców w więzieniach. Tym samym decyzje wychowawców penitencjarnych, na rzecz tych cudzoziemców, mogą być przesłanką do kolejnych precedensów w skali całej społeczności danego zakładu karnego. Taka sytuacja wymaga ostrożności w podejmowaniu decyzji, ale również są one nieuchronne, czyli nie można nie reagować na specyficzne prośby ze strony tych skazanych. Stąd istotną kwestią badawczą jest problematyka procesu decyzyjnego wychowawcy. Z jednej strony, jakie decyzje podejmuje w sprawach cudzoziemców w polskich więzieniach, szczególnie wobec osób o znacznej odmienności kulturowej, z drugiej strony, jakie kompetencje wykorzystuje do tego, aby te decyzje podejmować.

Słowa kluczowe: **skazani cudzoziemcy, zakład karny, odmienność kulturowa, proces decyzyjny wychowawcy**

- **dr Sławomir Grzesiak**, Instytut Pedagogiki Uniwersytet Wrocławski, Zakład Karny w Oleśnicy, Polska

Complaints of the Sentenced Foreigners on Execution of the Deprivation of Liberty in Penitentiary Institutions

Skargowość skazanych odmiennych kulturowo na wykonywanie kary pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych

Immanentną właściwością wykonywania kary pozbawienia wolności jest jej ciągłe redefiniowanie poprzez wiedzę czerpaną z różnych źródeł. Jednym z takich źródeł są informacje zawarte w skargach osób pozbawionych wolności.

Skarga, oprócz wymiaru prawnego – środka ochrony osób pozbawionych wolności, jest źródłem informacji na temat prawidłowości i nieprawidłowości w wykonywaniu kary pozbawienia wolności oraz pozwala także na monitorowanie obszarów ewentualnych zagrożeń występujących w jednostkach penitencjarnych, jak i na ich szybkie eliminowanie.

Zawarte w skargach oczekiwania skazanych wobec procedur i pragmatyki postępowania z osobami uwięzionymi w jednostkach penitencjarnych szczególnie wybrzmiewają w skargach skazanych odmiennych kulturowo, tym samym wyznaczając niejednokrotnie nowe zadania dla Służby Więziennej. Odmienność skazanych ze względu na kraj pochodzenia, przynależność do danej mniejszości narodowej, etnicznej czy religijnej coraz częściej pojawia się jako asumpt do przygotowania skargi przez skazanego o dyskryminację przez administrację więzienną, często bez wskazania obszarów tej dyskryminacji. Stąd też obok procedur i standardów prawnych wykonywania kary pozbawienia wolności, kluczową rolę odgrywa zrozumienie specyfiki odmiennej kultury, tradycji i obyczajowości wśród funkcjonariuszy bezpośrednio pracujących z tego typu skazanymi.

Praca penitencjarna z osobami odmiennymi kulturowo poza standardowymi oddziaływaniami penitencjarnymi powinna uwzględniać z jednej strony aksjotyczne przestrzenie różnic, jakie wynikają z odmienności danej grupy, a z drugiej strony uwrażliwiać na ową odmienność, różnicę, poprzez kształtowanie tolerancji, na co wskazuje m.in. A. Szerląg.

W prezentacji zostanie również omówiona krótka analiza przyczyn powstawania skarg, opis działań podejmowanych w celu zmniejszenia skargowości skazanych i ich wpływu na funkcjonowanie jednostek penitencjarnych w różnych obszarach.

Słowa kluczowe: *skargowość, kara pozbawienia wolności, praca penitencjarna, odmienność kulturowa, tolerancja*

➤ **mgr Paulina Perska**, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Polska

Pedagogical Dimension of Imprisonment in the Context of Linguistics

Pedagogiczny wymiar wykonywania kary pozbawienia wolności w kontekście lingwistyki

Celem jest określenie wpływu języka na wykonywanie kary pozbawienia wolności. Założenia teoretyczne zostały wyprowadzone z językoznawstwa oraz pedagogiki resocjalizacyjnej. Rozważania dotyczą czynników wpływających na komunikację na poziomie indywidualnym oraz społecznym. Czynniki takie jak płeć, wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania wpływają niewątpliwie na interakcje. Należy również zwrócić uwagę na związek między językiem a postrzeganiem świata, co podkreśla językoznawstwo kognitywne. Język wpływa na normy, wartości, idee. Ważne znaczenia mają również wzorce komunikacji typowe dla danej kultury. Oddziaływania penitencjarne z punktu widzenia pedagogiki powinny zwracać uwagę na aksjologię oraz teleologię. Cele, wartości i metody pracy penitencjarnej są wyrażone w języku. Z perspektywy relatywizmu językowego mogą wyrażać pewną wizję świata, różną ze względu na kulturę. Podsumowując, język może wyrażać wartości, cele typowe dla określonego społeczeństwa, co w przypadku wielokulturowości w placówkach resocjalizacyjnych może mieć wpływ na jakość komunikacji oraz oddziaływań.

Słowa kluczowe: zakład karny, komunikacja, relatywizm językowy

SEKCJA TEMATYCZNA nr 4
PANEL SESSION 4

10.30 – 13.00

Polityka migracyjna oraz integracyjna Unii Europejskiej i jej teoretyczne oraz praktyczne implikacje

EU Migration and Integration Policy – Theoretical and Practical Implications

Moderatorzy / Moderators:

prof. dr hab. Bruno Drwęski

prof. dr Vilija Targamadžė

➔ **dr Monika Tomaszewska**, Uniwersytet Opolski, Wydział Prawa i Administracji

Multiculturalism and the Culture Defense – Myth or Reality of the Contemporary Civilisation

Multikulturalizm a obrona przez kulturę – mit czy rzeczywistość współczesnej cywilizacji

W artykule poruszono niezwykle aktualny problem współczesnej cywilizacji, jakim jest problematyka związana z prawnymi regulacjami dotyczącym obywateli państw z innego kręgu kulturowego. Szczególną uwagę poświęcono kontrowersyjnej instytucji, jaką stanowi obrona przez kulturę. Zaprezentowano istniejące w tej materii poglądy doktryny. Na przykładzie wybranego orzecznictwa sądów wskazano wykorzystanie argumentu przynależności sprawcy do danej kultury w celu ograniczenia lub wyłączenia odpowiedzialności prawnej.

Słowa kluczowe: multikulturalizm, obrona przez kulturę, cywilizacja, odpowiedzialność karna

➤ **dr Mariusz Turowski**, Uludağ Üniversitesi, ISNI, Polska/Turcja

*Public Reason, Pluralism, Exclusivism and Prospects of Comparative Political Philosophy.
Some Methodological Remarks*

*Rozum publiczny, pluralizm, ekskluzywizm a perspektywy porównawczej filozofii
politycznej. Uwagi metodologiczne*

Od kilkunastu lat w obrębie teorii politycznej i społecznej oraz szerzej – w naukach społecznych i humanistycznych – zaobserwować można wzmożone zainteresowanie badaniami porównawczymi. Są one prowadzone w związku z pytaniami o możliwość poszerzenia teorii, tradycji, konceptualizacji, wyobrażeń, dyskursów i aktów mowy odzwierciedlających (i jednocześnie kształtujących) doświadczenie polityczno-społeczne (szeroko i nieostro wyznaczonego definicyjnie) Zachodu, który do tej pory stanowił rdzeń wszelkich przedsięwzięć naukowych dotyczących państwa, społeczeństwa, gospodarki, prawa, kultury czy religii. Przemiany te można uznać za przejaw czwartej fali (pokolenia) „badań postkolonialnych”, stanowiących jednocześnie krytykę europocentryzmu (Ramón Grosfoguel, Mustafa Emirbayer, Gurminder Bhambra, Walter Dignolo, Enrique Dussel, Couze Venn, Julian Go, Engin Isin), która stanowi jak do tej pory najbardziej pomyślną próbę powiązania ze sobą różnych podejść dyscyplinarnych – traktowanych dotąd jako metodologicznie i epistemologicznie odrębne (a być może wrogie sobie). Wystąpienie będzie stanowiło próbę podjęcia zagadnień różnic kulturowych i pluralizmu oraz relacji trans- i międzykulturowych we współczesnych społeczeństwach demokratycznych właśnie w perspektywie metodologicznej i teorio-poznawczej (szczególnie przez pryzmat pytań formułowanych w ramach współczesnej, kontraktualnej, analitycznej filozofii społecznej i politycznej [„liberalizm rozumu publicznego”]). Główne pytanie badawcze, które zostanie tu zadane, dotyczy możliwości rozwoju porównawczej filozofii politycznej i społecznej, realizowanej w interakcji z empirycznymi i teoretycznymi badaniami nauk społecznych i humanistycznych. Wystąpienie składa się z następujących elementów:

1. Omówienie źródeł „przełomu komparatywistycznego” (czwartej fali krytyki europocentryzmu): nauki polityczne, prawoznawstwo, socjologia postkolonialna, interdyscyplinarne badania rozszerzające dotychczasowe przedsięwzięcia w ramach studiów kulturowych, etnografii czy antropologii społecznej i kulturowej (feminizm „dekolonizacyjny”, teoria odmienności, krytyczne studia nad migracjami, geografia krytyczna, perspektywa systemów-światów, analiza „nowoczesności-postkolonialności” itd.).
2. Podkreślenie metodologiczno-epistemologicznego wymiaru „przełomu komparatywistycznego” (zniesienie podziału: ekonomia polityczna [nauki o polityce, analiza ekonomiczna, teorie modernizacji] vs. studia kulturowe [estetyka polityczna]).
3. Zwrócenie uwagi na problem „wielu nowoczesności” („nowych nowoczesności”) (przykład konsekwencji przełomu komparatywistycznego) jako wyzwanie dla koncepcji społeczeństwa i polityki opartej idei rozumu publicznego (wielopoziomowy, częściowy

konsensus pomiędzy doktrynami ścisłymi jako podstawa stabilności umowy społecznej i realizacji zasad sprawiedliwości w społeczeństwach dobrze zarządzonych).

4. Odniesienie się do wybranych przykładów refleksji nad klasycznie rozumianą ideą sfery publicznej (opartą na ideale rozumu publicznego):
- wyzwania: Nilüfer Göle o nowej „publicznej widzialności islamu jako wyzwaniu dla świeckiej sfery publicznej” w społeczeństwach Europy Zachodniej;
 - możliwość obrony koncepcji obywatelstwa liberalnego bazującego na częściowym konsensusie (Andrew F. March).

Słowa kluczowe: rozum publiczny, pluralizm, ekskluzywizm, filozofia, polityka, metodologia

For several years the field of political and social theory, social sciences and humanities in general, has been experiencing a significant increase in comparative researches. It resulted in questions concerning the possibility of extending theories, traditions, conceptualizations, imaginations, discourses and speech acts which reflect (and shape at the same time) the political and social experience of the West (broadly and vaguely defined) – so far the core of leading scientific investigations concerning state, society, economy, law, culture or religion. These changes can be considered as a manifestation of the fourth wave (generation) of the critiques of Eurocentrism (Ramón Grosfoguel, Mustafa Emirbayer, Gurminder Bhambra, Walter Dignolo, Enrique Dussel, Couze Venn, Julian Go, Engin Isin), the most successful attempts so far to link together different disciplinary approaches – formerly considered methodologically and epistemologically distinct (even hostile). Thus the paper reflects the effort of considering issues of cultural differences, pluralism and trans- and multicultural relations in contemporary democratic societies from the methodological and epistemological point of view (especially in relation to developments in contemporary contractual, analytical political philosophy ["public reason liberalism" focused on the theory of public sphere and political deliberation]). The main research question of the paper in this context considers prospects of comparative political philosophy and its interaction with other theoretical and empirical disciplines of social sciences and humanities. The presentation will consist of the following components:

1. Short presentation of the sources of the „comparative turn” (the fourth wave of the critique of Eurocentrism): political sciences, legal studies, postcolonial sociology, interdisciplinary projects to broaden the current research agenda of cultural studies, ethnography, social and cultural anthropology (decolonial feminism and Queer Theory, Critical Migration Studies, Critical Geography, World-Systems analysis, Postcolonial Critique, the modernity/coloniality perspective, border thinking etc).
2. Discussion of the significance of the methodological-epistemological dimension of the „comparative turn” (liquidation of the dichotomy between political economy [political studies, economic analysis, modernization theories] and cultural studies [political aesthetics]).

*Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielo)pedagogiki została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.
The Conference "European atomization or integration? Transborder aspects of (mutli)pedagogy" has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.*

3. Reflection on the problem of „multiple modernities” („new modernities”) as the consequence of the „comparative turn” and the challenge for the idea of society and politics based on the concept of public reason (multi-layered, overlapping consensus between comprehensive doctrines as a ground for stability of social contract and for implementation of principles of justice in well-ordered societies).
4. Reference to selected examples of debates about the classical notion of the public sphere (rooted in the ideal of public reason):
 - challenge: Nilüfer Göle on the new „Islamic public visibility as a critique of a secular version of the public sphere” in Western Europe;
 - possibility of reaffirmation of the concept of liberal citizenship and overlapping consensus (Andrew F. March).

Key words: **public reason, pluralism, exclusivism, philosophy, politics, methodology**

➤ **dr Marcin Galent**, Instytut Europeistyki Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska

For a New Understanding of the Borderland in the European Union

O nowe rozumienie pogranicza w Unii Europejskiej

W ramach procesów zacieśniania współpracy europejskiej pomiędzy narodami i obywatelami od dawna zwracano uwagę na obszary pogranicza. Rozmiękczenie granic państwowych, czynienie ich jak najbardziej porowatymi i przepuszczalnymi, było jednym z ważniejszych celów programów wspierających procesy integracyjne. Programy takie jak Interreg wspierają współpracę ponadgraniczną, transnarodową i międzyregionalną.

Tymczasem ostatnie rozszerzenie Unii Europejskiej o kraje Europy Środkowej i Południowej spowodowało, że kontakty pomiędzy narodami i obywatelami przestały być organizowane terytorialnie, wzdłuż fizycznie wyznaczonych granic państwowych. Masowe migracje na Zachód spowodowały, że realia sytuacji pogranicza zaczęły się tworzyć w środku wielkich europejskich metropolii, małych miasteczek brytyjskich, czy w okolicy holenderskich, belgijskich, niemieckich i skandynawskich farm. Obecność dużej ilości nowych imigrantów często powoduje identyfikację sprzeczności interesów, prowadzi do napięć społecznych i pojawiania się otwartych konfliktów. Pomimo skali zjawiska, jak dotąd nie pojawił się żaden wspólnotowy instrument, który pomógłby radzić sobie z problemami życia na pograniczu zarówno społecznościom goszczącym, jak i imigrantom. Brak takich programów nie sprzyja godzeniu interesów Europejczyków, utrudnia dialog i pomimo oczywistych korzyści płynących z mobilności obywateli Europy, powoduje spadek poparcia dla całego procesu integracji.

Wydaje się, że już najwyższy czas, żeby zmienić rozumienie pogranicza we współczesnej Europie i zastanowić się, czy na podstawie takiej redefinicji nie udoskonalić programów wspierających integrację europejską.

Referat powstał w oparciu o dwa projekty badawcze: Migracja wahadłowa a procesy europeizacji. Przypadek polskich migrantów w Belgii oraz Migracja i europeizacja. Budowanie tożsamości europejskiej w perspektywie instytucjonalnej i interakcyjnej.

Słowa kluczowe: *pogranicze, migracje, integracja, programy unijne, koegzystencja społeczna i kulturowa*

Konferencja Atomizacja czy integracja europejska? Transgraniczność w perspektywie (wielo)pedagogiki została dofinansowana z budżetu Województwa Dolnośląskiego.

The Conference "European atomization or integration? Transborder aspects of (mutli)pedagogy" has been co-funded by the Lower Silesian Voivodship.

➡ **mgr Jagoda Przybysz**, Uniwersytet Łódzki, Polska

Institutional Assistance for Immigrants in Selected Countries of the European Union
Instytucjonalne wsparcie imigrantów w wybranych państwach Unii Europejskiej

W artykule przedstawiony zostanie system udzielania wsparcia imigrantom w wybranych krajach Unii Europejskiej. Zostanie również ukazana szczegółowa analiza kierunków napływu imigrantów na przestrzeni lat oraz dobranych do ich potrzeb form pomocy, w tym świadczeń socjalnych udzielanych przez państwo przyjmujące. Podejmowane analizy dotyczyć będą rozwiązań instytucjonalnych udzielających wsparcia obcokrajowcom we wszystkich etapach/cykłach życia – począwszy od dzieciństwa, a skończywszy na późnej starości. Omówione zostaną następujące obszary udzielania pomocy:

- a) lokalna działalność informacyjna udzielająca wsparcia merytorycznego o przysługujących prawach, obowiązkach oraz możliwościach,
- b) polityka edukacyjna wobec imigrantów,
- c) polityka rodzinna,
- d) korzystanie ze służby zdrowia,
- e) przeciwdziałanie przemocy, pomoc ofiarom przemocy,
- f) aktywizacja zawodowa bezrobotnych imigrantów,
- g) wsparcie udzielane osobom niepełnosprawnym (dzieciom i dorosłym).

Szczególne miejsce w artykule zajmować będzie Polska – jako państwo przyjmujące i świadczące pomoc na rzecz imigrantów. Oprócz analizy sytuacji obecnej zawarte będą praktyczne rekomendacje na przyszłość, wynikające z prześledzenia praktyk realizowanych przez kraje UE mające większe doświadczenia w tym zakresie.

Słowa kluczowe: *polityka społeczna wobec imigrantów, pomoc imigrantom, instytucjonalne wsparcie, migracja, świadczenia socjalne w UE, imigranci w Polsce, edukacja imigrantów, prawa imigrantów*

➤ **dr Kamila Gandecka**, Instytut Pedagogiki Uniwersytet Wrocławski, Polska

Activities of Non-governmental Organizations Addressed to Minor Refugees Seeking Political Asylum - Italian Experiences

Działalność organizacji pozarządowych skierowana do nieletnich uchodźców ubiegających się o azyl polityczny – włoskie doświadczenia

Wzrost dynamiki migracji ludności spoza Unii Europejskiej jest niewątpliwie konsekwencją niespokojnych, chaotycznych, wręcz nieprzyjaznych czasów, w jakich przyszło nam żyć. Dodatkowo świadczy o tym fakt stale rosnącej liczby uchodźców ubiegających się o azyl polityczny. Według raportu, opublikowanego przez Eurostat, w trzecim kwartale 2012 roku liczba osób wnioskujących o objęcie ochroną w kraju Unii Europejskiej wzrosła o 12 tysięcy, w porównaniu do analogicznego okresu w 2011 roku. W czołówce krajów mierzących się z problemem uchodźstwa są m.in.: Francja (56,3 tys. podań o azyl w 2011 r.), Niemcy (53,3 tys. podań o azyl w 2011 r.), Włochy (34,1 tys. podań o azyl w 2011 r.) oraz Belgia (31,9 tys. podań o azyl w 2011 r.). Warto jednak podkreślić, iż w przeważającej większości wnioskodawcy otrzymywali decyzje odmowne.

W niniejszym artykule zaprezentowane zostaną model wsparcia i formy pomocy nieletnim uchodźcom ubiegającym się o azyl polityczny, wypracowane przez Agora Consortium z Genui (Włochy) w ramach projektu: *Spółeczność TANGRAM*. Przedsięwzięcie realizowane jest od 2007 roku i wchodzi w skład Narodowego Systemu Ochrony i Pomocy Uchodźcom (S. P. R. A. R.). Prezentacja dobrych praktyk w zakresie opieki nad młodzieżą ubiegającą się o azyl polityczny może stać się inspiracją do wdrożenia zaproponowanych rozwiązań w innych krajach.

Słowa kluczowe: *uchodźca, azyl polityczny, działalność społeczna, TANGRAM*